

Política espanyola

Codi: 101078

Crèdits: 12

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500259 Ciència política i gestió pública	OB	2	A

Professor/a de contacte

Nom: Ricard Vilaregut Saez

Correu electrònic: ricard.vilaregut@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: Sí

Altres indicacions sobre les llengües

Els dos grups de l'assignatura poden combinar l'ús de les dues llengües, tot i que el del matí és en català, i el de tarda, predominantment en castellà

Equip docent

Ricard Vilaregut Saez

Aránzazu Tirado Sánchez

Prerequisits

L'estudiant ha de tenir consolidats els conceptes treballats a l'assignatura de Ciència Política del primer curs del grau. Els alumnes estrangers sense coneixement aprofundit de la història d'Espanya contemporània reben un tractament especialitzat (Erasmus students without a specific knowledge of Spain's contemporary history will receive a specific attention)

Objectius

Aquesta assignatura té com a finalitat apropar l'estudiant al sistema polític espanyol amb certa profunditat; a les seves característiques, els seus fonaments i a les tendències de canvi. Podrà aplicar i desenvolupar els coneixements adquirits durant el primer curs, especialment a l'assignatura de Ciència Política. A més, pretén servir de base per a assignatures com sistemes polítics comparats, política catalana, política exterior espanyola, etc. Igualment, hi han mecanismes de cooperació amb assignatures com Metodologia o d'altres.

L'assignatura pretén servir de treball de competències com la capacitat de reflexió, d'expressió (oral i escrita), se síntesi i de relació. Es demana, conseqüentment, un esforç analític que va més enllà de la memorística.

Competències

- Actuar amb responsabilitat ètica i amb respecte pels drets i deures fonamentals, la diversitat i els valors democràtics.
- Actuar en l'àmbit de coneixement propi avaluant les desigualtats per raó de sexe/gènere.

- Actuar en l'àmbit de coneixement propi valorant l'impacte social, econòmic i mediambiental.
- Aplicar el coneixement de l'estructura i funcionament de les institucions polítiques a problemes i/o casos pràctics, reals o simulats
- Argumentar des de diferents perspectives teòriques.
- Demostrar que coneix l'estructura i el funcionament de les institucions polítiques
- Demostrar que es comprèn l'estructura i el funcionament dels sistemes polítics en l'esfera interna i internacional, tant en l'esfera analítica com en l'elaboració de propostes d'intervenció o de polítiques públiques
- Demostrar que es coneix l'estructura i el funcionament de la Unió Europea i de les seves institucions principals, i que s'és capaç d'identificar els principals actors polítics i reconèixer els principals mecanismes d'integració.
- Demostrar un bon nivell d'expressió escrita en diferents registres.
- Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crític i saber comunicar-se de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Emprar les principals formulacions teòriques sobre les institucions polítiques i relacionar-les amb l'estructura global del sistema polític, tant en l'esfera interna com en la internacional
- Fer exposicions orals efectives i adaptades a l'audiència.
- Gestionar la distribució del temps disponible per assolir els objectius establerts per portar a terme la tasca prevista.
- Identificar fonts de dades i fer recerques bibliogràfiques i documentals.
- Interpretar i utilitzar acadèmicament textos en anglès.
- Introduir canvis en els mètodes i els processos de l'àmbit de coneixement per donar respostes innovadores a les necessitats i demandes de la societat.
- Mostrar una bona capacitat per transmetre informació, diferenciant els missatges clau per als diferents destinataris.
- Relacionar els diferents components que conformen l'estructura i el funcionament dels sistemes polítics i l'entorn en què interactuen
- Sintetitzar i analitzar informació de manera crítica.
- Treballar amb tècniques quantitatives i qualitatives d'anàlisi per aplicar-les en els processos de recerca.
- Treballar autònomament.
- Treballar en equip i en xarxa, en particular en condicions interdisciplinàries.
- Utilitzar les principals tècniques de la informació i la documentació (TIC) com a eina essencial en l'anàlisi.

Resultats d'aprenentatge

1. Actuar amb responsabilitat ètica i amb respecte pels drets i deures fonamentals, la diversitat i els valors democràtics.
2. Actuar en l'àmbit de coneixement propi avaluant les desigualtats per raó de sexe/gènere.
3. Actuar en l'àmbit de coneixement propi valorant l'impacte social, econòmic i mediambiental.
4. Analitzar el processos electorals, incloent campanyes, estratègies electorals dels partits, escenaris polítics i l'anàlisi i interpretació dels resultats electorals
5. Argumentar des de diferents perspectives teòriques.
6. Demostrar que es comprèn l'estructura i el funcionament dels sistemes polítics en l'esfera interna i internacional, tant en l'esfera analítica com en l'elaboració de propostes d'intervenció o de polítiques públiques
7. Demostrar que es coneix l'estructura i el funcionament de la Unió Europea i de les seves institucions principals, i que s'és capaç d'identificar els principals actors polítics i reconèixer els principals mecanismes d'integració.
8. Demostrar un bon nivell d'expressió escrita en diferents registres.
9. Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.
10. Desenvolupar un pensament i un raonament crític i saber comunicar-se de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
11. Explicar les actituds i els comportaments polítics, individuals i col·lectius, així com el procés de formació i expressió de les preferències polítiques
12. Fer exposicions orals efectives i adaptades a l'audiència.

13. Gestionar la distribució del temps disponible per assolir els objectius establerts per portar a terme la tasca prevista.
14. Identificar fonts de dades i fer recerques bibliogràfiques i documentals.
15. Identificar i diferenciar el funcionament dels sistemes electorals
16. Interpretar i utilitzar acadèmicament textos en anglès.
17. Introduir canvis en els mètodes i els processos de l'àmbit de coneixement per donar respostes innovadores a les necessitats i demandes de la societat.
18. Mostrar una bona capacitat per transmetre informació, diferenciant els missatges clau per als diferents destinataris.
19. Relacionar els diferents components que conformen l'estructura i el funcionament dels sistemes polítics i l'entorn en què interactuen
20. Sintetitzar i analitzar informació de manera crítica.
21. Treballar amb tècniques quantitatives i qualitatives d'anàlisi per aplicar-les en els processos de recerca.
22. Treballar autònomament.
23. Treballar en equip i en xarxa, en particular en condicions interdisciplinàries.
24. Utilitzar les principals tècniques de la informació i la documentació (TIC) com a eina essencial en l'anàlisi.

Continguts

Bloc 1. Els antecedents del sistema

T1. La tradició política espanyola: les bases i les formes del conflicte polític a Espanya

T2. La història constitucional: 1812 - 1931

T3. La IIa. República i el franquisme.

T4. Transició i procés constituent

Bloc2. L'estructura institucional

T5. La Constitució Espanyola de 1978 i la seva evolució

T6. Forma d'Estat i de govern: Estat democràtic, social i de dret; Monarquia Parlamentària

T7. L'estructura territorial de l'Estat i la pluralitat nacional

T8. Les institucions polítiques

- El Govern

- Les Corts Generals

- El Tribunal Constitucional i altres òrgans constitucionals: Defensor del Pueblo, Tribunal de Cuentas

T9. L'evolució i principals problemàtiques del govern local

T10. Espanya a la UE i la seva projecció actual cap a Amèrica Llatina; Espanya en la política internacional.

Bloc 3. Sistema electoral i cultura política

T11. Sistema electoral: Característiques, origen i efectes.

T12. Eleccions i comportament electoral

T13. Característiques legislatures - des de 1977 fins avui.

T14. Ciutadania. Cultura política i participació

- Cultures polítiques
- Subcultures polítiques
- Participació política

Bloc 4. Actors del sistema: Moviments, partits i grups de pressió

T15. Sistema de partits i partits

Sistema de partits

Partits polítics a Espanya

T16. Política contenciosa: moviments socials, cicles de protesta i actors relacionats

- Grups d'interès i classes socials
- Moviments socials a Espanya. Evolució i tendències
- Sindicats i grups de pressió: sindicats i plataformes
- Poder judicial i Law fare en la mobilització social
- El poder econòmic

Metodologia

L'assignatura té un valor de 12 crèdits ECTS, el que implica una dedicació de l'estudiant de 300 hores, distribuïdes de la següent forma:

- a) 105 hores d'activitats dirigides: classes a l'aula i en presència del professor. Es tracta tant de les classes magistrals com dels seminaris i les pràctiques.
- b) 45 hores d'activitats supervisades: realitzades per l'alumne fora de l'aula, amb un pla de treball dirigit i supervisat pel professor
- c) 150 hores d'activitats autònomes: realitzades per l'alumne per compte pròpia. Inclou l'estudi de la literatura obligatòria, la preparació de seminaris i pràctiques, i la preparació dels exàmens.

Nota: es reservaran 15 minuts d'una classe, dins del calendari establert pel centre/titulació, per a la complementació per part de l'alumnat de les enquestes d'avaluació de l'actuació del professorat i d'avaluació de l'assignatura/mòdul.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes magistrals	96	3,84	1, 2, 5, 6, 8, 11, 12, 18, 19, 20
Pràctiques a classe	16	0,64	5, 6, 8, 13, 16, 18, 19, 20
Tipus: Supervisades			
Preparació de textos per a la pràctica	28	1,12	1, 2, 3, 5, 8, 9, 12, 13, 14, 16, 18, 20, 22

Tutories	10	0,4	6, 8, 22
Tipus: Autònomes			
Estudi del temari de l'assignatura	138	5,52	1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24

Avaluació

L'assignatura segueix el model d'avaluació contínua i es dota de diversos mecanismes d'avaluació.

- Examen parcial 1r semestre: té un valor d'un 25 %. Nota mínima per a superar-lo: 5
- Examen parcial 2n semestre: té un valor d'un 25 %. Nota mínima per a superar-lo: 5
- Treballs escrits; globalment tenen un valor del 40%. Es realitzaran 4 pràctiques durant el curs. Cada pràctica estarà valorada sobre un 10% del global.
- Realització de pràctiques, lectures i debats a classe. Un 10 % de la nota final.
- L'assistència a les classes és especialment valorada

En funció de l'evolució del curs es podran incloure activitats d'avaluació i pràctiques complementàries.

L'alumne es considerarà presentat a partir de l'obtenció d'una qualificació

Hi haurà un examen de compensació de la part teòrica a final de curs.

Per aprovar l'assignatura és necessari haver aprovat els dos exàmens parcials i obtenir una nota mitjana (un cop sumades les pràctiques i el treball) superior a 5.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Examen del primer semestre	25%	2	0,08	6, 8, 13, 17, 18, 19, 20, 21, 22
Examen del segon semestre	25%	2	0,08	1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24
Participació debats	10 %	2	0,08	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 22, 23, 24
Pràctica del 1r bloc	10%	1,5	0,06	4, 8, 13, 16, 20, 22
Pràctica del 3r bloc	10%	1,5	0,06	6, 8, 13, 16, 20, 22
Pràctica del 4rt bloc	10%	3	0,12	4, 6, 8, 11, 13, 14, 16, 19, 20, 22, 23

Bibliografia

La bibliografia d'aquesta matèria pot ser infinita i mai estarà ni completament al dia ni realment completa (ja que cada dia es publiquen obres interessants). Es dona una relació de títols útils per als alumnes.

Adicionalment, s'introduiran elements referents a obres literàries, pel·lícules, sèries televisives, obres de teatre, cançons, etc., que ajudaran a comprendre els continguts presentats en la docència.

Bibliographical references can never be completely updated, nor be really complete. The list of references which is given includes titles considered to be useful to students. Other additional references (to books, films, tv series, songs, etc.) will be presented in the classroom

La bibliografía no pretende ser completa ni estar perfectamente al día. Se incluyen títulos que puedan resultar útiles para el estudiante. Elementos adicionales (como novelas, películas, canciones, etc.) serán presentados en clase.

Manuals generals

Reniu, J.M. (ed.) *Sistema político español* Barcelona, Huygens 2012

García Morillo, J. *La democracia en España*. Madrid, Alianza 1996

Els alumnes estrangers, o aquells que no se sentin prou familiaritzats amb la política a l'Espanya contemporània han d'utilitzar alguna obra general, com Raymond CARR, España 1808 - 1975

(Foreign students, or those who feel insecure about their knowledge of Spain's contemporary history must refer to general works, such as Raymon CARR, España 1808 - 1975.

També es recomanen les següents obres:

Guerrero Latorre, Ana Clara et. al., *Historia política 1808-1874*, Akal, 2004.

Avilés Farré, Juan et. al., *Historia política 1875-1939*, Akal, 2002.

Molinero, Carme et. al., *Historia política 1939-2000*, Akal, 2001.

Bibliografía específica per a la primera part: Tradicions i realitat a la política espanyola

Solé Tura, Jordi i Aja, Eliseo *Constituciones y periodos constituyentes en España (1808 - 1936)* Madrid, Siglo XXI 1977

Rodríguez Aguilera de Prat, Cesáreo "¿En qué sentido fue "modélica" la Transición política?", en J.M. Reniu (ed.) *Sistema político español* Barcelona, Huygens 2012

Maravall, José M. i Santamaría, Julián "Transición política y consolidación de la democracia" En Tezanos, Cotarelo i de Blas (eds.) *La transición democrática española* Madrid, Sistema 1989

Brenan *El laberinto español: antecedentes sociales y políticos de la guerra civil* Barcelona, Ibérica de Ediciones y Publicaciones 1978

Wilhelmi, Gonzalo *Romper el consenso. La izquierda radical en la Transición española (1975-1982)*, Madrid, Siglo XXI, 2016.

Andrade, Juan *El PCE y el PSOE en (la) transición. La evolución ideológica de la izquierda durante el proceso de cambio político*, Madrid, Siglo XXI 2015.

Bibliografía específica per a la segona part: Les principals institucions polítiques

Molas, Isidre i Pitarch, Ismael *Las Cortes Generales en el sistema parlamentario*. Madrid, Tecnos 1997

Aja, Eliseo "Los elementos federales del estado autonómico" y "Las dificultades para la consolidación del Estado autonómico" a *El Estado autonómico: Federalismoyhechos diferenciales*. Madrid, Alianza Editorial 1999

Liñeira, Robert, *El Estado de las Autonomías en la opinión pública: Preferencias, conocimiento y voto*. Tesis Doctoral (2012), consultable al fons de Tesis Doctorals de la UAB; editada per CIS (Madrid), 2014.

Bassols, M.; Bosch, N.; Vilalta, M. *El model de finançament autonòmic de 2009: funcionament i valoració* Barcelona, Generalitat de Catalunya (Monografies 13) 2010

Bibliografia específica per a la tercera part: Partits i eleccions:

Dades electorals i d'opinió pública es poden consultar a:

- Ministeri de l'Interior: www.mir.es

- Centro de Investigaciones Sociológicas: www.cis.es

- Per Catalunya, són importants: Centre d'Estudis d'Opinió (www.ceo.cat), i l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (www.icps.cat)

Baras, Montserrat i Botella, Joan El sistema electoral Madrid, Tecnos 1996.

Bonet Martí, Jordi i Ubasart, Gemma, "Conflicto territorial y cambios en la cultura política: Cataluña-España" en *Athenea Digital* 21(3), novembre 2021.

Montero, José Ramón "El debate sobre el sistema electoral: rendimientos, criterios y propuestas de reforma" *REP*, 95, 1997.

Molas, Isidre i Bartomeus, Oriol "[La Competencia política de la España de las autonomías : el eje izquierda-derecha en las Comunidades Autónomas : 1999-2001](#)" Barcelona, ICPS, 2003

Montero, JR; Llera, F; Torcal, M. "Sistemas electorales en España: una recapitulación" *Reis* 58: 7-56, 1992

González, JJ; Bouza, F. *Las razones del voto en la España democrática 1977-2008* Madrid, Catarata 2009(pàgs. 195-238)

Oliver, J. *Los sistemas electorales autonómicos*. Barcelona: IEA. 2011 Disponible a http://www.gencat.cat/drep/iea/pdfs/ctA_15.pdf

Politikon *La urna rota*. Barcelona: Debate 2014

Fundación Alternativas "[El fin del bipartidismo y la revolución que solo fue cambio](#)" a *Informe sobre la Democracia en España 2016*. Madrid: Fundación Alternativas 2017

Garzón, A. "Cómo votan las clases sociales" a *¿Quién vota a la derecha? De qué forma el PP, Ciudadanos y Vox seducen a las clases medias*. Barcelona, Península 2019 (pàgs. 157-227).

Bibliografia específica per a la quarta part: Actors polítics i socials

Linz, Juan J. i Montero José R. (eds.) *Crisis y cambio: electores y partidos en la España de los años ochenta* Madrid, CEC 1986

Montero, JR, M. Torcal i R Günther (1998) 'Actitudes hacia lademocracia en España: Legitimidad, descontento y desafección' *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 83: 9-49

Morán M.L., J. Benedicto (2015) 'Los jóvenes españoles entre la indignación y la desafección política: Una interpretación desde las identidades ciudadanas' *Última Década*, 44: 11-38

Molas, Isidre (ed.) *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya. Segle XX* Barcelona, Enciclopedia Catalana 2000

Méndez Lago, Mónica *La estrategia organizativa del Partido Socialista Obrero Español (1975-1996)* Madrid, CIS 2000(caps. 1, 2, i conclusions)

Ramiro, Luis "Entre coalición y partido. La evolución del modelo organizativo de I.U." Revista Española de Ciencia Política, Vol. 1 nº 2, 2000

Ramiro, Luis; Verge, Tània "Impulse and decadence of Linkage Processes: Evidence from the Spanish Radical Left" South European Society and Politics. Vol 18, 1, 2013

Pradera, Javier "La maquinaria de la democracia: los partidos en el sistema político español" a Tusell, Lamo de Espinosa i Pardo (eds.) *Entre dos siglos. Reflexiones sobre la democracia española* Madrid, Alianza Editorial 1996

Iglesias, Mª Antonia. *La memoria recuperada* Madrid, Aguilar 2003

Gunther, Richard *Política y cultura en España* Madrid, CEC 1992 (edició catalana a ICPS)

Ferrer, Mariona; Medina, Lucía i Torcal, Mariano "La participación política: factores explicativos" a Montero, Font i Torcal (eds.) *Ciudadanos, asociaciones y participación en España* Madrid, CIS 2006

Fraile, Marta *Cuánto saben los ciudadanos de política* Madrid, Fundación Alternativas 2006 (pàgs. 9-26)

Soler i Martí, R. "Participació Democràtica. Formes emergents de participació en una democràcia en canvi" a *Àmbits de Política i Societat*. 2014 online: <http://ambitscolpis.com/la-participacio-democritica>

Torcal, Mariano i Medina, Lucía "Orientaciones ideológicas" a Torcal, Pérez-Nievas i Morales (coords.) *España: Sociedad y política en perspectiva comparada. Un análisis de la primera ola de la Encuesta Social Europea* Valencia, Tirant lo Blanch 2005

Rodríguez Teruel, Joan, *Los ministros de la España democrática*. Tesis Doctoral UAB, 2010, consultable a l'arxiu de la UAB. Publicada a Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2011

Alberich, Tomás "Movimientos sociales en España: Antecedentes, aciertos y retos del movimiento 15M" *Revista Española del Tercer Sector*. n. 22 (2012)

Llobera, Josep "De movimientos a partidos. La cristalización electoral de la protesta", *Revista Española de Sociología*, 24 (2015) : 97-105

Martín, Irene 'Podemos y otros modelos de partido-movimiento' *Revista Española de Sociología*, 24 (2015) : 107-114

Ferreira, Carles, "Vox como representante de la derecha radical en España", *Revista Española de Ciencia Política*, n. 51, noviembre 2019, págs. 74-98.

Martín Pallín, José Antonio *El Gobierno de las togas*, Madrid, Ed. Catarata/CTXT, 2020.

Martín Pallín, José Antonio *La guerra de los jueces*, Madrid, E. Catarata, 2022.

Villena Oliver, Andrés *Las redes de poder en España. Élite e intereses contra la democracia*, Barcelona, Roca Editorial, 2019.

La bibliografia d'aquesta matèria pot ser infinita i mai estarà ni completament al dia ni realment completa (ja que cada dia es publiquen obres interessants). Es dona una relació de títols útils per als alumnes.

Adicionalment, s'introduiran elements referents a obres literàries, pel·lícules, sèries televisives, obres de teatre, cançons, etc., que ajudaran a comprendre els continguts presentats en la docència.

Bibliographical references can never be completely updated, nor be really complete. The list of references which is given includes titles considered to be useful to students. Other additional references (to books, films, tv series, songs, etc.) will be presented in the classroom

La bibliografía no pretende ser completa ni estar perfectamente al día. Se incluyen títulos que puedan resultar útiles para el estudiante. Elementos adicionales (como novelas, películas, canciones, etc.) serán presentados en clase.

Manuales generals

Reniu, J.M. (ed.) *Sistema político español* Barcelona, Huygens 2012

García Morillo, J. *La democracia en España*. Madrid, Alianza 1996

Els alumnes estrangers, o aquells que no se sentin prou familiaritzats amb la política a l'Espanya contemporània han d'utilitzar alguna obra general, com Raymond CARR, España 1808 - 1975

(Foreign students, or those who feel insecure about their knowledge of Spain's contemporary history must refer to general works, such as Raymon CARR, España 1808 - 1975.

Bibliografía específica per a la primera part: Tradicions i realitat a la política espanyola

Solé Tura, Jordi i Aja, Eliseo *Constituciones y periodos constituyentes en España (1808 - 1936)* Madrid, Siglo XXI 1977

Rodríguez Aguilera de Prat, Cesáreo "¿En qué sentido fue "modélica" la Transición política?", en J.M. Reniu (ed.) *Sistema político español* Barcelona, Huygens 2012

Maravall, José M. i Santamaría, Julián "Transición política y consolidación de la democracia" En Tezanos, Cotarelo i de Blas (eds.) *La transición democrática española* Madrid, Sistema 1989

Brenan *El laberinto español: antecedentes sociales y políticos de la guerra civil* Barcelona, Ibérica de Ediciones y Publicaciones 1978

Wilhelmi, Gonzalo *Romper el consenso. La izquierda radical en la Transición española (1975-1982)*, Madrid, Siglo XXI, 2016.

Andrade, Juan *El PCE y el PSOE en (la) transición. La evolución ideológica de la izquierda durante el proceso de cambio político*, Madrid, Siglo XXI 2015.

Bibliografía específica per a la segona part: Les principals institucions polítiques

Molas, Isidre i Pitarch, Ismael *Las Cortes Generales en el sistema parlamentario*. Madrid, Tecnos 1997

Aja, Eliseo "Los elementos federales del estado autonómico" y "Las dificultades para la consolidación del Estado autonómico" a *El Estado autonómico: Federalismoy hechos diferenciales*. Madrid, Alianza Editorial 1999

Liñeira, Robert, *El Estado de las Autonomías en la opinión pública: Preferencias, conocimiento y voto*. Tesis Doctoral (2012), consultable al fons de Tesis Doctorals de la UAB; editada per CIS (Madrid), 2014.

Bassols, M.; Bosch, N.; Vilalta, M. *El model de finançament autonòmic de 2009: funcionament i valoració* Barcelona, Generalitat de Catalunya (Monografies 13) 2010

Bibliografía específica per a la tercera part: Partits i eleccions:

Dades electorals i d'opinió pública es poden consultar a:

- Ministeri de l'Interior: www.mir.es

- Centro de Investigaciones Sociológicas: www.cis.es

- Per Catalunya, són importants: Centre d'Estudis d'Opinió (www.ceo.cat), i l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (www.icps.cat)

Baras, Montserrat i Botella, Joan El sistema electoral Madrid, Tecnos 1996.

Montero, José Ramón "El debate sobre el sistema electoral: rendimientos, criterios y propuestas de reforma" REP, 95, 1997.

Molas, Isidre i Bartomeus, Oriol "[La Competencia política de la España de las autonomías : el eje izquierda-derecha en las Comunidades Autónomas : 1999-2001](#)" Barcelona, ICPS, 2003

Montero, JR; Llera, F; Torcal, M. "Sistemas electorales en España: una recapitulación" *Reis* 58: 7-56, 1992

González, JJ; Bouza, F. *Las razones del voto en la España democrática 1977-2008* Madrid, Catarata 2009(pàgs. 195-238)

Oliver, J. *Los sistemas electorales autonómicos*. Barcelona: IEA. 2011 Disponible a http://www.gencat.cat/drep/iea/pdfs/ctA_15.pdf

Politikon *La urna rota*. Barcelona: Debate 2014

Fundación Alternativas "[El fin del bipartidismo y la revolución que solo fue cambio](#)" a *Informe sobre la Democracia en España 2016*. Madrid: Fundación Alternativas 2017

Garzón, A. "Cómo votan las clases sociales" a *¿Quién vota a la derecha? De qué forma el PP, Ciudadanos y Vox seducen a las clases medias*. Barcelona, Península 2019 (pàgs. 157-227).

Bibliografia específica per a la quarta part: Actors polítics i socials

Linz, Juan J. i Montero José R. (eds.) *Crisis y cambio: electores y partidos en la España de los años ochenta* Madrid, CEC 1986

Montero, JR, M. Torcal i R Günther (1998) 'Actitudes hacia la democracia en España: Legitimidad,descontento y desafección' *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 83: 9-49

Morán M.L., J. Benedicto (2015) 'Los jóvenes españoles entre la indignación y la desafección política: Una interpretación desde las identidades ciudadanas' *Última Década*, 44: 11-38

Molas, Isidre (ed.) *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya. Segle XX* Barcelona, Enciclopedia Catalana 2000

Méndez Lago, Mónica *La estrategia organizativa del Partido Socialista Obrero Español (1975-1996)* Madrid, CIS 2000(caps. 1, 2, i conclusions)

Ramiro, Luis "Entre coalición y partido. La evolución del modelo organizativo de I.U." *Revista Española de Ciencia Política*, Vol. 1 nº 2, 2000

Ramiro, Luis; Verge, Tània "Impulse and decadence of Linkage Processes: Evidence from the Spanish Radical Left" *South European Society and Politics*. Vol 18, 1, 2013

Pradera, Javier "La maquinaria de la democracia: los partidos en el sistema político español" a Tusell, Lamo de Espinosa i Pardo (eds.) *Entre dos siglos. Reflexiones sobre la democracia española* Madrid, Alianza Editorial 1996

Iglesias, Mª Antonia. *La memoria recuperada* Madrid, Aguilar 2003

Gunther, Richard *Política y cultura en España* Madrid, CEC 1992 (edició catalana a ICPS)

Ferrer, Mariona; Medina, Lucía i Torcal, Mariano "La participación política: factores explicativos" a Montero, Font i Torcal (eds.) *Ciudadanos, asociaciones y participación en España* Madrid, CIS 2006

Fraile, Marta *Cuánto saben los ciudadanos de política* Madrid, Fundación Alternativas 2006 (pàgs. 9-26)

Soler i Martí, R. "Participació Democràtica. Formes emergents de participació en una democràcia en canvi" a *Àmbits de Política i Societat*. 2014 online: <http://ambitscolpis.com/la-participacio-democritica>

Torcal, Mariano i Medina, Lucía "Orientaciones ideológicas" a Torcal, Pérez-Nievas i Morales (coords.) *España: Sociedad y política en perspectiva comparada. Un análisis de la primera ola de la Encuesta SocialEuropea* Valencia, Tirant lo Blanch 2005

Rodríguez Teruel, Joan, *Los ministros de la España democrática*. Tesis Doctoral UAB, 2010, consultable a l'arxiu de la UAB. Publicada a Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2011

Alberich, Tomás "Movimientos sociales en España: Antecedentes, aciertos y retos del movimiento 15M" *Revista Española del Tercer Sector*. n. 22 (2012)

Llobera, Josep "De movimientos a partidos. La cristalización electoral de la protesta", *Revista Española de Sociología*, 24 (2015) : 97-105

Martín, Irene 'Podemos y otros modelos de partido-movimiento' *Revista Española de Sociología*, 24 (2015) : 107-114

Ferreira, Carles, "Vox como representante de la derecha radical en España", *Revista Española de Ciencia Política*, n. 51, noviembre 2019, págs. 74-98.

Martín Pallín, José Antonio *El Gobierno de las togas*, Madrid, Ed. Catarata/CTXT, 2020.

Martín Pallín, José Antonio *La guerra de los jueces*, Madrid, E. Catarata, 2022.

Villena Oliver, Andrés *Las redes de poder en España. Élite e intereses contra la democracia*, Barcelona, Roca Editorial, 2019.

Programari

p